

HERKESİ

EV SAHİBİ YAPIYORUZ

Uzman kadromuzla ihtiyacınız olan evi tüm yönleriyle değerlendirip sizi İstanbul ve Antalya'da ev sahibi yapıyoruz.

Bera Invest güvencesiyle birikimlerinize değer katın.

 BERAINVEST
GAYRİMENKUL

 Yakuplu Mah. Hürriyet bulvarı Skyport Residence No:1 D: 202 Beylikdüzü / İSTANBUL

 Tel: +90 212 999 45 48

 Gsm: +90 532 710 43 30

 www.berarealestate.com

 info@berarealestate.com

Çok Özledik...

Yüreğinde bir ömür Hicaz hasreti çekenler için yüzlerce yıllık muhteşem maziden süzölmüş tarihî bilgiler, bu eserde bir araya geldi.

- İlk defa yayınlanan fotoğraflar
 - Nadir gravürler
- 3 boyutlu özel modellemeler
 - Çizimler • Haritalar
- QR kod uzantılı video erişimi

YEDİKITA
kitaplığı

Çamlıca Kitap mağazalarında ve
www.camlicakitap.com'da

YEDİKITA

AYLIK TARİH VE KÜLTÜR DERGİSİ
EYLÜL 2021 - SAYI 157

YAYINCI
ÇAMLIÇA BASIM YAYIN VE TİC. A.Ş.

Adına İmtiyaz Sahibi AHMET TEMİZ
Yayın Yönetmeni (Sorumlu) KEMAL ERKAN
Yayın Editörü VEYSEL SEKMEN
Editörler R. KEMAL SUBAŞI
EMRE BOYACI
Dijital İçerik Editörü TUNAHAN KANICI
Yayın Danışmanları SELMAN SOYDEMİR
İBRAHİM COŞKUN
Tasarım SÜLEYMAN KÖKLÜ
Kurumsal İletişim İSMAIL GÜR - KEMAL AYDIN
MURAT SAFRAN
Web AURORA BİLİŞİM
Hukuk Müşaviri Av. ALİ ÇAVUŞOĞLU

KÜTÜPHANE VE ARŞİV

Çamlıca Araştırma Kütüphanesi
www.camlicallibrary.org

YÖNETİM YERİ

Çamlıca Basım Yayın ve Tic. A.Ş.
Bağlar Mah. Mimar Sinan Cad. No 54
Güneşli - Bağcılar / İSTANBUL
Sertifika No 46592

REKLAM

HÜSEYİN GÜNEY
huseyin.guney@camlicabasim.com

BASKI

Çamlıca Basım Yayın

YAYIN SÜRESİ-TÜRÜ

Aylık-Yerel Süreli
ISSN 1308-5379

DOĞU AVRUPA BAYİİ

ENDER GMBH, Melatener Weg 18 - 50825 KÖLN
Tel. +49 221 690 58 90
abone@camlicakitap.de

BATI AVRUPA BAYİİ

Çamlıca Kitap B.V. Bemmelseweg 67 6662 PE Elst-GLD
Holland info@camlicakitap.nl / www.camlicakitap.nl

YEDİKITA Dergisi'nin bütün yayın hakkı, Çamlıca Basım Yayın ve Tic. A.Ş.'ye aittir. Dergiye gönderilen yazılar, yayımlansın yahut yayımlanmasın iade edilmez. Dergimiz yazılar üzerinde gerekli müdahaleyi yapma hakkına sahiptir. Dergide çıkan yazılar kaynak gösterilerek iktibas edilebilir. Dergide yayınlanan yazı ve reklamların her türlü mesuliyeti yazarlarına ve sahiplerine aittir.

İRTİBAT VE ABONE

0850 811 9 811
abonemerkezi@camlicabasim.com
Yazı İşleri (0212) 657 88 00 - 7103
WhatsApp Hattı 0530 285 38 04

ÇAMLIÇA BASIM YAYIN VE TİC. A.Ş.

Ziraat Bank IBAN TR81 0001 0021 0550 7231 7750 02
Akbank IBAN TR60 0004 6011 9388 8000 0135 18

yedikita.com.tr editor@yedikita.com.tr

f i t y / yedikitadergisi

Yedikitadan...

T

arihimizin hangi sahasına mercek tutsak, fevkalade bir derinlik, harikulade güzelliklerle karşılaşılıyor... Bu ay kapağa taşıdığımız dosyamız da böyle inceliklerle dolu. Geçmişin izlerini takip etmenin ehemmiyetine, doğru bilginin doğru kaynaktan alınmasının gerekliliğine emsal mahiyetindeki "Valide Sultanlar" kapak mevzumuzu, kaynak ve vesikalarıyla aktarmaya gayret ettik. Bu vesileyle aslında bilmediğimiz birçok teferruatı ortaya çıkarmış olduk.

Önceleri "mehd-i ulyâ" yahut "sade-i dürr-i saltanat" gibi unvanlarla anılan Valide Sultanlar; yani padişahların muhtereme anneleri, onların en önemli destekçileri olmuşlardı. Tedbirli hareket ve bakış açılarıyla buhranlı devirlerin atlatılmasında mühim rol oynamışlardır. Onlar, aynı zamanda padişahın evi olan Harem'in en yetkilisidiler ve protokolde, padişahın sonra ikinci sırada yer alırlardı.

Yetiştirdikleri oğulları, cihan padişahı olarak serhat boylarında i'la-yı kelimetullah gayretiyle şehirler fethederken, onlar da yaptırdıkları cami, medrese, külliye, hastane, han, hamam ve çeşme gibi hayır eserleriyle Osmanlı mülkünü süslediler. Padişahların emirü'l-müminin olması hükmünden hareketle, Valide Sultanlar da ümmü'l-müminin yani "müminlerin annesi" olarak görülmüştü. Hayırda yarışan müminlerin anneleri, ömürlerini ve servetlerini hayır işlerine vakfederek gönülleri fethetmiş, Osmanlı coğrafyasına mühürlerini vurmuştu. Bugün, Osmanlı bakiyesi topraklarda onlardan kalan yüzlerce eser, hâlâ ayakta...

"Muhabbeten Muhammed oldu hâsıl

Muhammedsiz muhabbeten ne hâsıl

Zuhûrunda Bezm-i âlem oldu vâsıl"

Bu mısralar, aslında "gönlü bol" sıfatıyla nam salmış, iyiliksever bir valide sultanın hayata bakışını da göstermektedir...

Hepsine rahmet olsun...

13. yılımızı geride bıraktığımız bu günlerde nice sayılarda buluşmak dileğiyle...

içinde

EYLÜL 2021
sayı

157

22-51

MEHD-İ ULYÂ-YI SALTANAT
VALİDE SULTAN

SERVETLERİYLE HAYIRDA YARIŞANLAR
VALİDE SULTANLARIN VAKIFLARI VE
HAYIR ESERLERİ

İKİ MUHTEŞEM SULTANIN YÂDIGÂRI
HAFSA VALİDE SULTAN

EN'LERİ VE İLK'LERİ İLE
VALİDE SULTANLAR

OSMAN DOĞAN-SELMAN SOYDEMİR

ekiler

6

AYIN GÜNÜ

YUNUS EMRE BOZOK

8

RESİMLİ TARİH

AHMET APAYDIN

10

YAZIHANE

**KÖSEM VALİDE
SULTAN'IN
İNCELİKLERLE
DOLU HAREMEYN-İ
ŞERİFEYN VAKFİYESİ**

14

**KOKU
MEDENİYETİMİZ**

ÜMİT YÜKSEL

52

TARİH AMBARI

MUSTAFA DEDELER

54

GARİP BİR MİMARİ!

YASİN ÖZKAN

59

BERCESTE

60

**EHL-İ SÜNNET'İN
MÜDAFİLERİ
SELÇUKLULAR**

KAYIHAN ÇAĞLAR

66

**İSİMDEN
MÜSEMMAYA**

MEHMED BAĞ

68

**TARİHTEKİLER
AMERİKA'DAN
ANADOLU'YA GELEN
LEZZET
FASULYE**

EMRE BOYACI

72

**TESTGÂH
İSTİLAHLAR YAHUT
DEYİMLER**

AHMET SARBAY

74

BULMACA

SELMAN ASLAN

75

**CİHAN TAHTINDA
KANUNİ SULTAN
SÜLEYMAN**

AHMED PAK

ayrın gunu

ayrın günü

3 Eylül

1260

**MOĞOL ORDUSU
AYNICÂLÛT'TA
DURDURULDU**

1258

Hülâgû'nun emrindeki Moğol orduları, önce hilafet merkezi Bağdat'ı ardından Suriye'ye ilerleyerek Halep ve Şam'ı işgal ettiler. Bunun üzerine Eyyübilerin Halep ve Dımaşk hükümdarı el-Melikü'n-Nâsır Selâhaddin Yusuf, Memlûklerden acil yardım talep etti.

1259

Memlûkler arasında yapılan toplantıda, yaşının küçük olması sebebiyle Sultan Mansur Ali tahttan indirilerek, yerine Seyfeddin Kutuz çıkarıldı. Kumandanlarıyla durumu değerlendiren Kutuz, savaş kararı aldı.

1260

Hülâgû, Memlûk Sultanı Kutuz'a, kendisine tâbi olması için bir elçilik heyeti göndermişti. Elçilerin elinde, Hülâgû'nun tehdit dolu sözlerini içeren mektubu vardı. Ancak bu esnada Moğol Büyük Hanı Mengü ölünce Hülâgû, iç karışıklık sebebiyle Karakurum'a döndü. Yerine Moğol ordusunun komutasına Ketboğa Noyan'ı bıraktı.

26 TEMMUZ 1260

Seyfeddin Kutuz, Baybars el-Bundukdârî'yi öncü birliğinin başında Gazze'ye sevk etti. Gazze'de bulunan Moğol kuvvetleri kumandanı Baydarâ, mağlup edildi ve oradan uzaklaştırıldı.

3 EYLÜL 1260

Seyfeddin Kutuz emrindeki Memlûkler ile Ketboğa Noyan komutasındaki Moğollar, Filistin'de Nablus ile Beysân arasında bulunan Aynicâlût'ta karşı karşıya geldi. Memlûk ordusu, Moğolları burada ağır bir yenilgiye uğrattı ve imha etti. Zafer, İslâm dünyasını büyük sevince boğmuştu. Yenilmez denilen Moğollar yenilmiş ve Moğol ilerleyişi Orta Doğu'da durdurulmuştu.

EYLÜL'DE BAŞKA NE OLDU?

18 EYLÜL 1048

Selçuklular, Pasinler Muharebesi'nde Bizans'ı mağlup etti.

19 EYLÜL 1576

İstanbul'da ilk rasathane kuruldu.

3 EYLÜL 1896

Tophane-Ortaköy hattında atlı tramvay seferi başladı.

24 EYLÜL 1980

8 yıl süren İran-İrak Savaşı başladı.

Kartal yuvasını andıran saray, 7600 metrekarelik bir alanı kaplıyor ve bünyesinde türbe, cami, kütüphane, divan ve harem bölümleri ile koğuşlar da barındırıyor.

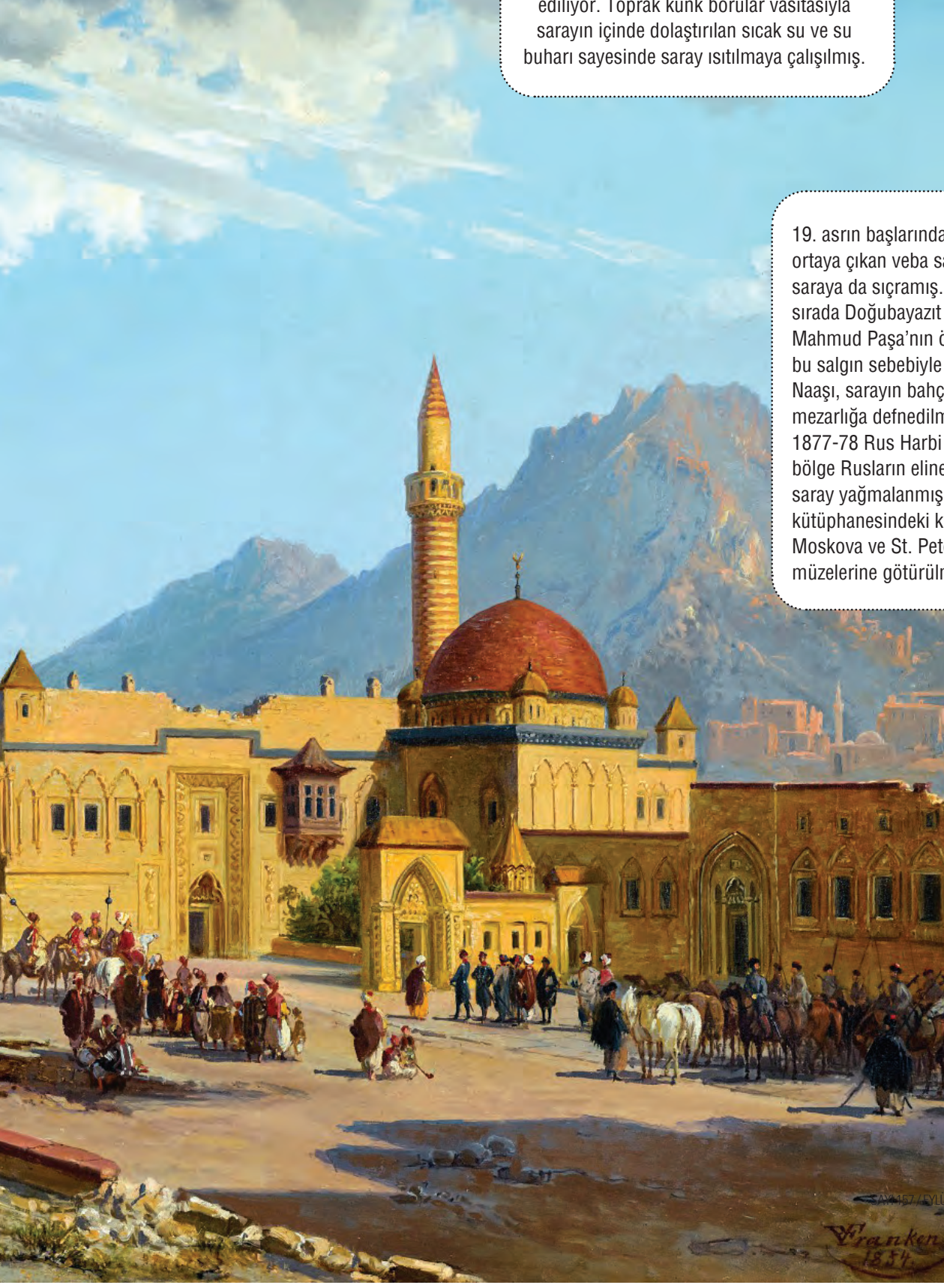
İNSAN ÖLÜR, ESERİ VARSA İSMİ KALIR!

İshak Paşa, 18. asırda yaşamış, Çıldır hanedanından Hasan Paşa'nın oğludur. Vezirlik rütbesiyle Çıldır ve Ahıska valisi iken Ağrı'nın Doğubayazıt ilçesine yakın vadiye hâkim bir tepeye genişçe bir saray inşa ettirir. Ancak bu ihtişamlı saray, İshak Paşa'nın Osmanlı hanedanıyla sonu zaten belli bir yarış içerisine girdiği şeklindeki dedikodulara sebep olur. Buna, payitahta giderken sarayda misafir edilen İran elçisinin padişah huzurunda mübalağayla anlattıkları da eklenince, İshak Paşa sürgüne, Hasankale'ye gönderilir ve orada ömrünü tamamlar.

Topkapı Sarayı'ndan sonra Türk mimarisinin günümüze ulaşan en seçkin eserlerinden olan saray, Selçuklu, Osmanlı ve Türkistan mimarî üsluplarından esintiler barındırıyor. Ayrıca dünyanın kalorifer sistemi döşenen ilk sarayı olarak kabul ediliyor. Toprak künk borular vasıtasıyla sarayın içinde dolaştırılan sıcak su ve su buharı sayesinde saray ısıtılmaya çalışılmış.

19. asrın başlarında şehirde ortaya çıkan veba salgını saraya da sıçramış. Bu sırada Doğubayazıt beyi olan Mahmud Paşa'nın ölümü de bu salgın sebebiyle olmuş. Naaşı, sarayın bahçesindeki mezarlığa defnedilmiş. 1877-78 Rus Harbi sırasında bölge Rusların eline geçince saray yağmalanmış. Özellikle kütüphanesindeki kitaplar, Moskova ve St. Petersburg müzelerine götürülmüş.

Ishak Paşa Sarayı-1854 (Ressam: Paul von Franken)

MEHD-İ ULYÂ-YI SALTANAT
NİLÜFER HATUN
NAKŞİDİL SULTAN

SAFİYE SULTAN
NURBANU SULTAN
ŞEHSÜVAR VALİDE SULTAN

GÜLNUŞ EMETULLAH SULTAN

GÜLNUŞ EMETULLAH SULTAN

MAHPEYKER KÖSEM SULTAN

HATİCE TURHAN SULTAN

PERTEVNİYAL VALİDE SULTAN

“EN”LERİ VE “İLK”LERİ İLE

Valide Sultanlar

Valide Sultanlık makamı ilk defa Kanuni Sultan Süleyman'ın annesi Hafsa Valide Sultan tarafından, "**Mehd-i Ulyâ-yı Saltanat**" unvanıyla kullanılmıştır.

İlk Valide Alayı'nın, **Nurbanu Sultan** için yapıldığı tahmin ediliyor.

Osmanlı tarihinde iki oğlu padişah olan iki valide sultan vardır. Biri **Mahpeyker Kösem Sultan** (*Sultan Dördüncü Murad ve Sultan İbrahim*), diğeri **Gülnuş Emetullah Sultan'dır** (*Sultan İkinci Mustafa ve Sultan Üçüncü Ahmed*).

İstanbul'daki en büyük valide sultan külliyesi, **Eminönü'ndeki Yeni Cami Külliyesi'**dir.

Osmanlı'da eser bırakan son valide sultan, **Pertevniyal Valide Sultan'dır**.

Osmanlı'da vakıf kuran ilk valide sultan, **Nilüfer Hatun'dur**.

Valide sultanlık makamı için en uzun süre bekleyen (51 sene), **Şehsüvar Valide Sultan'dır**.

Valide sultanlık makamında en uzun süre (35 sene) kalan **Hatice Turhan Sultan'dır**.

İstanbul dışında yapılan en büyük valide sultan külliyesi, **Manisa Hafsa Sultan Külliyesi'**dir.

Osmanlı'da bir kadın tarafından ilk kütüphane, **Nurbanu Sultan** tarafından kurulmuştur.

Valide Sultan unvanını alan padişah annesi, **23 tanedir**. Diğerleri, oğulları tahta geçmeden vefat etmişlerdir.

Topkapı Sarayı'nda devamlı ikamet eden ilk valide sultan, **Safiye Sultan'dır**.

Son valide alayı, 1808'de **Nakşidil Sultan** için yapılmıştır.

Hanedan içerisinde en yüksek maaş, valide sultanlara tahsis edilmiştir.

Osmanlı tarihinde şehid edilen tek valide sultan **Mahpeyker Kösem Sultan'dır**.

FİRKATEYNE BİNMESE DE KADERİ DEĞİŞMEDİ

1890 Eylül'ünde büyük bir heyecanla uğurlanan Ertuğrul Firkateyni, vatanın her köşesinden 527 tane denizciyi, Japon topraklarında bırakmıştır. O zamanlara dair anlatılan şu hadise, gazetelere yansımıştır:

Ertuğrul'un Japonya'ya gideceği haberi üzerine bazı dedikodular olmuştur. Geminin yeterince güçlü olmadığı, Aksâ-yı Şark (Uzak Doğu) tayfunlarına mukavemet edemeyeceği söyleniyordu. Bu telkinlerden ürken genç zabıtlardan biri, gemi kalkacağı esnada bir bahane ile çıkar ve kasten gemiyi kaçıtır, seyahate iştirak etmez.

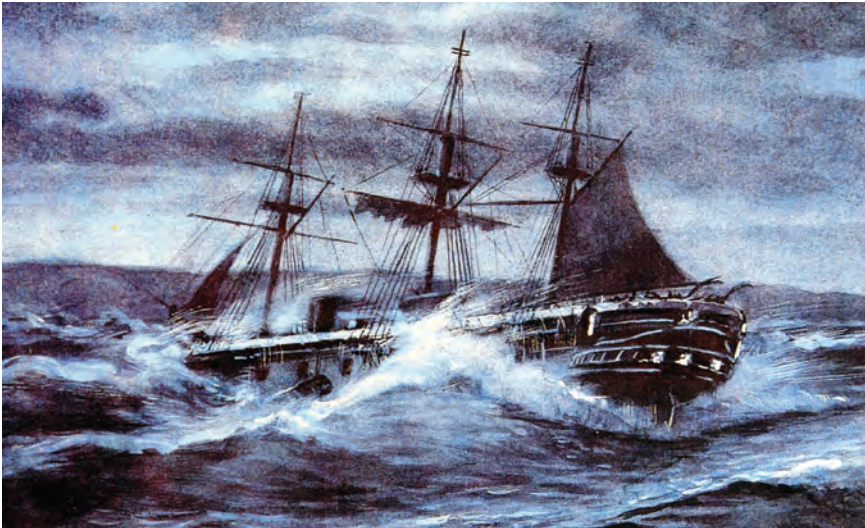
Aradan zaman geçer. Bu zat, bir eylül günü Pendik'te bir mesire yerine gider, kahveciye bir kahve ısmarlar. Âdet olduğu üzere kahveci bir bardak da su getirir kahvenin yanında.

Genç bahriyeli, kahveden evvel suyu alır, içerken su boğazına kaçar, öksürmeye başlar. Nefesi daralır, yüzü morarır, arkasını yumruklarlar, sarsarlar, fakat fayda etmez. Orada, ters yuttuğu bir yudum su ile boğulur gider.

Ertuğrul faciasının haberi İstanbul'a gelir. Geminin battığı günle, zabıtin bir yudum su ile boğulduğu gün aynıdır. Kader değişmemiş, arkadaşları Japonya'nın Oşima Adası açıklarında şehid olurken o ise boğularak ölmüştür.

Osmanlı devrinde bazı padişahların Cuma namazlarını farklı farklı camilerde kıldığını; Sultan Abdülhamid Han zamanında halkın sultanı görebilmek ve sıkıntılarını arz etmek için Sultan Selim, Fatih, Sultan Ahmed, Bayezid, Ortaköy ve Beylerbeyi gibi camilere sultanla beraber gittiklerini..

**BİLİYOR
MUYDUNUZ?**

SÖZLERİN ASILLARI

AHRET KARDEŞİ

(Dünyada olduğu gibi ahirette de samimi ve birlikte olacağına inanmak.)

Bu tabir, günümüzde unutulmuş olan ahretlik kardeşi tutma geleneginden gelir. Eskiden, hayat boyu, hatta öldükten sonra ahirette de devam edecek bir kardeşlik anlayışı vardı. Ahretlik gelenegi kadınlar arasında olurdu ve arkadaşını seçebilecek yaşa geldiği çağdan itibaren kızlar, kendilerine bir ahretlik kardeş seçebilirlerdi.

Ahret kardeşliği belli bir merasimle olurdu. İki kız birbirini ahret kardeşi seçeceği zaman önce aralarında anlaşılır, sonra da ailelerini haberdar ederlerdi. Aileler, kızların arkadaşlığı için komşulara ve akrabalara haber verirdi. Ailelerin birinin evinde merasim yapılır, gelenler yanlarında küçük hediyeler getirirlerdi. Kızların aileleri de ahretlik seçilen kıza, içinde basma, yazma, çorap, terlik, çamaşır, seccade, patik vb. eşyalar olan birer bohça hazırlardı.

Merasimde Kur'an-ı Kerim, Mevlid-i Şerif ve ilahiler okunur, sonra da iki kız, davetlilerin huzuruna çağırılırdı. Davetlilerin en büyükleri kızlara "Sizleri ahretlik yapacağız, rızanız var mı?" diye sorarak son bir kez daha rızalarını alırdı. Kızlar tasdik ettikten sonra üç defa "Ömrü billah ahretlik olacağımıza, birbirinizi gücendirmeyeceğinize ve kollayacağımıza buradaki herkes şahit olsun mu?" diye sorardı. Kızlar da üç kez "Evet." cevabını verdikten sonra iki tane kırmızı tülbent getirilir, kızlara verilir. Kızlar bu tülbentleri birbirlerinin başlarına bağlar, orada bulunanların ellerini öper ve ahretlik olurlardı. Daha sonra dualar edilir, ikramlardan sonra merasim biterdi.

Ahretlik olan kızlar birbirlerine "Ahretim, ahretliğim, kardışım, bacım vb." şekillerde hitap ederler, ölünceye dek birbirlerini kardeş, sırdaş, haldaş olarak bellerler; sevinçte, tasada kader ortaklığı ederlerdi.

KİTAP NOTLARI

Bazı el yazması kitapların başlarında, sonlarında, sayfa aralarında Türkçe, Arapça, Farsça manzum ve mensur güzel sözler vardır. İşte, kütüphanelerde 40 seneden fazla çalışan Süheyl Ünver'in topladıklarından bazıları:

- Kitabımın kâğıdının bir köşesini her kim nişan için bükerse bana hançer çekmiş, kanımı dökmüş gibi olur.
- İade etmek üzere kitap verdiklerimin gadır elinden ziyasını o kadar hesapsızdır ki muvakkat (geçici) bile kimseye kitap vermemeye ahdettim.
- Bu kitap benim ruhum ve ömrümün mahsulüdür. Ben ölünce nâdan bir cahile kalacak diye korkarım.
- Eğer kendine hilesiz dost istersen yalnız olduğun zaman kitabı eline al.
- Benim için dünyada en aziz ve mukaddes şey ve en hayırlı arkadaş ve musahip kitaptır.
- Eğer okuduklarını hafızanda saklayamazsan kitap toplamakta hiçbir fayda yoktur. İlmin evde olduğu halde bir mecliste hazır olmak arzu eder misin?
- Bu benim malımdır diye öğündüğün bir şey hakkında herkesin, bu vaktiyle filan kimsenin elinde idi demesi, onun senin de elinde kalmayacağını göstermek için kâfidir.

SEMÂNIN TESİRİ

Tâbiîn'in büyüklerinden İbn-i Sîrîn'e (rah.) denilmiş ki:

"Bazı kimseler semâ yerlerine gidiyor, semânın tesiriyle düşüp bayılıyorlar; sen buna ne dersin?"

Demiş ki:

"Aramızda bir gün tayin edelim. Onlar gelsinler, bir duvar üzerinde otursunlar. Kendilerine Kur'an-ı Azîm tamamıyla okunsun. Eğer Kur'an'ın tesiriyle yere düşerlerse onlar dediginiz gibidirler."

خَلْقُ جِهَانٍ لَطِيفٍ، أَيْلِدْ هَيْ شَادْ، أَوْلُوزْ
بِرْ سُوْزْ، أَيْلِدْ بِنْ كُوْكُلْ، آبَادْ أَوْلُوزْ

Halkı cihan lutf ile hep şâd olur
Bir söz ile bir gönül âbad olur

Âzerî Çelebi (İbrahim)

(Dünyadaki insanlar hep iyilikle, ihsan ile sevinirler;
ki bir söz bir gönü abad eder, mesut eder.)

Fotoğraf: Adana Kalesi - Hat: Ahmet Süha İkizpınar

Bir Mecaz

PELESENK

پلسنك

Öncelikle pelesenk kelimesini hayatımıza katan deyimini hatırlayalım: Dile pelesenk etmek. Malum olduğu üzere bu deyim, bir sözcüğü yahut söz grubunu sık sık kullanmak manasındadır.

Pelesenk kelimesinin kökeni hakkında iki rivayet bulunuyor. İlk rivayete göre pelesenk, Yemen’de yetişen “balasan” adlı bir ağacın Osmanlı topraklarındaki söylenişi... Balasan ağacına da ondan sızan reçineye de pelesenk demiş atalarımız. Pelesenk ağacından mamul tespihler imal etmişler. Yeri gelmişken belirtelim ki ecdadın pelesenk dediği bu ağaca ve reçinesine bugün “balsam” diyoruz.

Pelesenkin doğal reçinesinden de sakız üretilmiş. Dolayısıyla bir kelimeyi ağza sakız edercesine sık kullanmayı, “dile pelesenk olmak” şeklinde ifade etmişler. İlk rivayet bu. Akla yatkın görünüyor. Fakat ikincisine de kulak vermek gerek.

Diğer rivayete göre pelesenk kelimesi “persenk”ten geliyor. Perseng diye de yazabileceğimiz bu kelimeyi Kamus-ı Türki’de şöyle izah etmiş Şemseddin Sami: “Medar-ı kelim olmak üzere söz arasında münasebetli münasebetsiz tekrar olunan ‘efendim, efendime söyleyeyim, uzatmayalım’ gibi tabir...”

Şemseddin Sami bu manayı veriyor. Biz de bu manada kullanıyoruz ama “perseng”in anlam ayrımında başka detaylar var. Persenk de balasan gibi Farsçadan geçmiş dilimize. Bu dilde “yük, ağırlık” gibi anlamlara gelen “pâr” ile “taş” anlamına

gelen “seng” kelimelerinin birleşmesiyle elde edilen perseng, “yük taşı, denge taşı, terazi için kullanılan ağırlık unsuru” anlamlarına geliyor. Şu halde persenk, terazide ölçüyü sağlayan önemli bir detay... Dile perseng olan sözcükler de meramını anlatmaya çalışan kişinin sözündeki dengeyi, kelimadaki ahengi, muradındaki özü anlatıyor olabilir mi?

Kelimeyi persenk olarak düşünürsek, sık sık tekrarlanan kelimeler için “dile dolanan taşlar” diyebiliriz. Burada aklımıza Hz. Ebûbekir (r.a.) geliyor. Yerince söz söylemek için ağzında küçük taşlar taşıdığı rivayet edilen o Sıddık-ı Âzam’ın (r.a.) diline perseng ettiği sözler neydi acaba?

Söz, “persenk” kelimesinden hareketle müstakil bir gramer kitabı inşa eden Ferâizcizâde Mehmed Şâkir Efendi’nin bir beyti ile bağlayalım:

Hamd-i Hak’tır dilimdeki persenk

Öyle Hak’tır ki yok ona bir denk

Bir Mekân

MİNBER

منبر

Hutbe, cuma namazının farzlarından biridir. Hatibin cemaate âyet-i kerîme ve hadis-i şeriflerle müeyyed olan zarif nasihatler sunduğu hutbe; edeple, sükûnetle başka bir şeyle meşgul olmadan ve kibleye dönük olarak dinlenmesi gereken bir vecibedir.

Her cuma, bir gönül gönenciyle mabedleri dolduran müminlere cuma namazının farzından evvel hutbe okunur. Bayram namazında ise namazdan sonra, sünnet üzere hutbe irad edilir. Hâsılı, hutbe dinimizin mühim uygulamalarından biridir.

Minber ise hatibin hutbe irad ettiği mekândır. Arapça bir kelime olan minber, “nebera” kökünden ism-i alettir. Nebera, “kaldırdı, yükseltti” gibi manalara gelir. Şu halde minber, “üzerine çıkılan nesne” demektir. Minber kelimesi buradaki manasından başka, çeşitli hadis-i şeriflerde “taht, koltuk” gibi anlamlarda da kullanılmıştır.

Peygamber Efendimiz (s.a.v.), Mescid-i Nebevî’de, önceleri bir hurma kütüğüne yaslanarak hutbe irad ederdi. Hicretin sekizinci yılında, bu bahtlı kütüğün yerine, iki basamak ve bir oturma mahallinden oluşan küçük bir minber koyuldu. Minberin üst kısmında, ucunda topuz bulunan iki dikme vardı. Ilgın ağacından, yaklaşık 1 metre yüksekliğinde üretilmiş olan bu minber uzun yıllar, hem Efendimiz’i (s.a.v.) hem de Hulefâ-yı Râşidîn hazaratını saadetle ağırladı.

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) bu minberin ilk iki basamağında hutbe dualarını okur, sonra da oturma mahallinde bir süre oturarak dua ederdi. Ardından mak’ad denilen bu mahalde ayağa kalkar ve ahab-ı kirama hitap ederdi. Hz. Ebûbekir (r.a.) halifelîği zamanında, Efendimiz’e (s.a.v.) hürmeten hiçbir zaman bu makama çıkmadı, hutbelerini ikinci basamakta okudu. Hz. Ömer (r.a.) ise hem

Efendimiz’e (s.a.v.) hem de Hz. Sıddîk’a (r.a.) hürmeten sadece birinci basamağı kullandı.

Asırlar boyu Mescid-i Nebevî’nin başköşesinde ağırlanan bu minber, hicretin 654. yılında (M. 1256) çıkan bir yangında irtihal eyledi. Dünyanın çeşitli yerlerinde vazife yapan muhtelif hükümdarlar Mescid-i Nebevî için minberler yaptırdı. Şu anda Mescid-i Nebevî’de bulunan muhteşem minber ise Sultan Üçüncü Murad Han’ın vakfidir.

Kayıtlara göre, Mescid-i Nebevî’den sonra ilk minber, Mısır’da kullanılmıştır. Hz. Ömer (r.a.) devrinde Mısır’da vali olarak bulunan Amr bin As’ın (r.a.) emriyle yapılmıştır.

Mescid-i Haram’a ise ilk minber Hz. Muaviye (r.a.) zamanında koyulmuştur. Üç basamaklı, taşınabilir ve ahşap olan bu minber, Halife Harun Reşid zamanında Arafat’a nakledilmiş, yerine dokuz basamaklı büyük bir minber getirilmiştir.

İslâm tarihi açısından baktığımızda, günümüze ulaşan en eski minber, Kayrevan’daki Seyyidi Ukbe Camii’nin minberidir. Sîdî Ukbe yahut Kayrevan Ulu Camii diye de bilinen bu mabed, ayrı bir bahse konu olacak kadar önemlidir.

Minberlerin sanatla ilgili cephesi ise oldukça geniştir. Cümle İslâm coğrafyası birbirinden güzel minberlerle süslüdür. Biz burada minberin ismini ve kısa tarihini vermekle yetindik.